

3.5 Aktivity

Street Law vychází z přesvědčení, že studenti nemají být při učení jen pasivními příjemci informací, protože takové učení je jen málo efektivní. Efektivita výuky naopak roste úměrně s aktivitou studentů, jak dokládá i tzv. Kolbův cyklus učení, který najdete v části věnované poznatkům z psychologie. Opravdu přínosná je pro studenty výuka teprve v okamžiku, kdy vytváří situace, ve kterých jsou studenti nuceni své nově nabyté znalosti promyslet, diskutovat o nich a aplikovat je v praxi. Dobrý učitel proto umí látku nejen vysvětlit, ale navíc zapojuje studenty do interaktivní výuky, při které si mohou nově nabyté vědomosti a dovednosti procvičit v praxi a při které mohou vyjádřit své osobní názory. Chová se tak tedy přesně v duchu toho, co svého času zformuloval už Konfucius: „*Co slyším, to zapomenu. Co vidím, si pamatuji. Co si vyzkouším, tomu rozumím.*“

Nebojte se proto zařazovat do svých hodin různé metody práce a aktivity. Jsou sice časově náročnější jak na domácí přípravu, tak v průběhu hodiny, vaši studenti je nicméně ocení. Zařazování nejruznějších aktivit zpestřuje jinak stereotypní výuku a pozitivně se projeví na motivaci studentů. V této části uvedeme 15 aktivit, které si můžete během učitelské praxe sami vyzkoušet. Aktivity jsou z části převzaty a upraveny z publikací uvedených na konci této kapitoly (můžete v nich hledat další aktivity), částečně vychází i z portfolií studentů Právnické fakulty UK, kteří absolvovali praxi na středních školách v minulých letech. Vybral je a popsal absolvent Street Law Jirí Prouza. Můžete samozřejmě vymýšlet i své vlastní aktivity, kreativě se meze nekladou!

3.5.1 5 slov (čtyřlístek)

Velikost skupiny: libovolná

Časová náročnost: 2-10 minut

Fáze hodiny: závěr

Pomůcky: papír a psací potřeby

Čas na přípravu: 2 minuty

Obecný popis: Učitel vyzve studenty, aby během 2 až 3 minut napsali na papír pět slov (resp. pojmů) vztahujících se k odučené látce, které: 1) pro ně byly nové; 2) považují za nejdůležitější; 3) potřebují ještě vysvětlit. Papírky zůstanou studentům a učitel s nimi nijak dál nemusí pracovat. Může ovšem požádat několik studentů, aby přečetli své odpovědi nahlas, a okomentovat je (a případně připustit i komentář ostatních studentů). Učitel také může papíry od studentů vybrat a vrátit je studentům až příští hodinu. Aktivitu můžete upravit do podoby zvané „čtyřlístek“, kdy studenti doprostřed napíší hlavní pojem (například téma hodiny) a do okolních lístků napíší: 1) tři přídavná jména, kterými se pojem vyznačuje; 2) tři slovesa, která ho charakterizují; 3) stručnou definici pojmu; 4) synonymum, kterým lze původní pojem nahradit.

Proč aktivitu použít?

- Aktivita poslouží učiteli i studentům jako rychlá zpětná vazba (učitel zjistí, co se studenti během hodiny naučili, nebo naopak co jim ještě není jasné).
- Pokud učitel lístečky vybere, může s jejich pomocí dobře naplánovat další hodinu.
- Pokud si studenti napíší slova do sešitu, slouží jim jako malé shrnutí probrané látky.

Na co si dát pozor?

- Může se stát, že studenti nebudou spolupracovat a jejich lístky zůstanou nepopsané. Motivaci studentů zvýšíte tím, že je upozorníte na to, že si jejich odpovědi vyberete, nebo tím, že někteří přečtou své odpovědi ostatním. Případně můžete během práce studenty rychle obejít.

3.5.2 Aktuality

Velikost skupiny: libovolná

Časová náročnost: 10 minut

Fáze hodiny: úvod

Pomůcky: články z novin a internetových zdrojů, ale není nutné je vytisknout

Čas na přípravu: 10-60 minut (postačí pravidelně sledovat aktuální dění v dané oblasti)

Obecný popis: Učitel v závěru hodiny požádá studenty, aby si na příští hodinu připravili výtah z aktuálního článku v novinách či časopisu, případně z jiného zdroje (reportáž v televizi nebo rádiu, soudní rozhodnutí), který souvisí s probíraným tématem. Články si studenti mohou přinést s sebou.

Téma, jehož se mají aktuality týkat, lze buď rozšířit na celý obor (např. právo) anebo ho můžete omezit pouze na určitou oblast, které se budete při výuce věnovat (např. trestní právo). Je dobré, aby učitel studenty předem nasměřoval na relevantní zdroje. V úvodu následující hodiny učitel vyzve s ohledem na velikost skupiny každého studenta nebo pouze dobrovolníky, aby stručně prezentovali svoji aktualitu. Studenti rovněž mohou být rozděleni do skupin, kdy nejprve debatují o svých aktualitách mezi sebou v jednotlivých skupinách a poté vyberou nejzajímavější aktuální událost, kterou zástupci skupin představí před celou třídou. Učitel následně aktuality okomentuje, propojí s pozdějším výkladem nebo učiní předmětem diskuse.

Proč aktivitu použít?

- Studenti se budou učební látce věnovat ještě předtím, než se začne probírat, což by mělo posílit jejich motivaci ke studiu.
- Aktivita vede studenty ke sledování aktuálního vývoje, což ke společenskovedním oborům nutně patří.
- Aktuality umožňují probírat teorii na konkrétních příkladech.

Na co si dát pozor?

- Studenti nemusí vědět, kde mají aktuální informace k danému tématu hledat. Naveďte je na kvalitní a dostupné zdroje, ze kterých mohou čerpat.
- Nelze jednoznačně zjistit, kdo se domácí přípravě věnoval a kdo ji naopak zcela zanedbal.
- Doplnující komentáře k aktualitám mohou rozpoutat diskusi, která naruší plán hodiny.

3.5.3 Aréna pro a proti

Velikost skupiny: do 40 studentů

Časová náročnost: 15-30 minut

Fáze hodiny: kdykoli

Pomůcky: kontroverzní výrok, připravené argumenty pro a proti

Čas na přípravu: 30 minut

Obecný popis: Učitel vymyslí kontroverzní tvrzení týkající se probíraného tématu (např. *Eutanazie by měla být v ČR povolena. Prezident ČR by měl být volen v přímé volbě. Právo prezidenta ČR udělovat amnestie by mělo být zrušeno.*) anebo příklad, který nemá jednoznačné řešení (např. *Petr byl vážně zraněn při autonehodě. Nyní je v umělém spánku a při životě jej udržují jen lékařské přístroje. Existuje malá naděje, že se ještě probudí. V Petrových osobních věcech bylo objeveno jeho prohlášení, ve kterém žádá, aby byl v případě klinické smrti odpojen od přístrojů. Uběhly dva měsíce od autonehody, když ošetřující lékař s ohledem na Petrův stav a jeho prohlášení rozhodl, aby přístroje byly odpojeny. Rodiče s lékařovým rozhodnutím nesouhlasí. Jaký postup je správný? Své argumenty zdůvodněte s odkazem na příslušná ustanovení relevantních právních předpisů.*). Učitel si pro sebe připraví nejdůležitější argumenty pro a proti tvrzení, resp. možná řešení příkladu. Studenti nejprve diskutují o výroku

ve dvojici (cca 5 minut), přičemž jeden z nich bude daný výrok obhajovat a druhý mu bude oponovat. Poté se původní dvojice spojí s další dvojicí studentů do čtyřčlenné skupiny, ve které během 5 minut porovnájí své dosavadní argumenty. Čtveřice se následně rozhodne, který postoj zaujme jako celek, a připraví si tři argumenty, které považuje za nejdůležitější. Ty pak prezentuje mluvčí skupiny před celou třídou. Nemělo by se stát, že všechny skupiny budou zastávat stejný postoj, proto učitel musí zvolit dostatečně kontroverzní téma, které nabízí prostor pro diskusi. Může následovat otevřená debata celé třídy, kterou učitel ukončí závěrečným shrnutím podstatných argumentů pro i proti tvrzení. Pokud již nezbyvá čas na diskusi, nechá učitel studenty alespoň hlasovat o tom, k jakému názoru by se osobně přiklonili.

Proč aktivitu použít?

- Aktivita rozvíjí argumentační schopnosti studentů. Nutí studenty formulovat a odůvodňovat své názory.
- Všichni studenti se aktivně zapojí do výuky. Studenti raději diskutují o svých názorech, než poslouchají přednášku. V menších skupinách snáze promluví i stydlivější studenti.

Na co si dát pozor?

- Nelze kontrolovat všechny skupiny studentů, zda skutečně diskutují o zadaném tématu (byť na závěr musí prezentovat výstupy své skupiny). Je možné dát skupinám za úkol své argumenty napsat nebo dopředu určit, kdo bude výsledky práce prezentovat.
- Studenti se při debatě mohou začít překřikovat. Můžete je dopředu upozornit, aby nebyli příliš hluční. V závěrečné debatě potom udělujte slovo jen tomu, kdo se dopředu přihlásí.
- Pečlivě vyberte tvrzení, o kterém budou studenti diskutovat. Mělo by být dostatečně kontroverzní a přitom známé, aby o něm studenti i bez předchozí přípravy mohli diskutovat. Raději nevolte téma, které by pro studenty mohlo být příliš osobní.

3.5.4 Básnička

Velikost skupiny: libovolná

Časová náročnost: 5-10 minut

Fáze hodiny: závěr

Pomůcky: papír a psací potřeby

Čas na přípravu: 5 minut

Obecný popis: Studenti se pokusí (sami, ve dvojici nebo malých skupinách) vytvořit krátkou báseň, která bude obsahovat určité slovo (příp. slova) týkající se probíraného tématu. Učitel může sám vybrat a poté zadat třídě jeden pojem (např. zákon) nebo ponechá studentům možnost, aby si jej zvolili sami (např. z pojmů, které označují prameny práva, nebo z toho, co bylo danou hodinou probráno). Postačí čtyři až osm veršů, ale může jich být samozřejmě více, pokud studenti hýjí tvořivostí. Po uběhnutí času stanoveného pro vytvoření básně (cca 5 minut) učitel vyzve některé studenty, aby své verše přednesli. Zbylé básničky může učitel posbírat a ty nejpovedenější ocenit na začátku příští hodiny.

Proč aktivitu použít?

- Aktivita hodinu odlehčí a přitom umožní studentům ukázat svoji kreativitu. Navíc může vtáhnout do hodiny i studenty, kteří jinak nejsou příliš aktivní a o daný obor nejeví velký zájem.
- Studentské básničky mohou být překvapivě nápadité a vtipné a pomoci studentům si použité pojmy zopakovat a zapamatovat.

Na co si dát pozor?

- Někteří studenti nebudou mít tuto aktivitu rádi, musíte se připravit na odpor.

- Studenti se mohou stydět prezentovat svoji tvorbu před třídou. V tomto případě je lepší, když básně zůstanou anonymní a učitel přečte nahlas pouze náhodně vybrané. Může si také básně přečíst sám a pochválit nejzdařilejší verše v následující hodině.

3.5.5 Extrémy

Velikost skupiny: do 30 studentů

Časová náročnost: 10-20 minut

Fáze hodiny: kdykoli (v úvodu pomůže odhalit výchozí názory studentů, při opakování aktivity lze zjistit změny v postojích studentů)

Pomůcky: dostatečný prostor ve třídě

Čas na přípravu: 20 minut

Obecný popis: Učitel si na hodinu přichystá několik tvrzení souvisejících s probíraným tématem. Například pro úvodní hodinu do pracovního práva si může připravit tyto výroky:

- *Je správné, že zákon zakazuje práce dětí mladších 15 let?*
- *Věková hranice pro odchod do důchodu by se měla zvyšovat.*
- *Diskriminace uchazečů o zaměstnání na základě věku nebo pohlaví je někdy nezbytná.*

Na prostoru o velikosti třídy, po kterém je možné se volně pohybovat, vyznačí na jedné straně učitel extrém č. 1 a oproti němu extrém č. 2 (tj. například stěna u dveří a proti tomu stěna s okny). Poté vyučující (nebo i student) řekne jedno tvrzení s tím, že určí, že extrém č. 1 je „plně s tímto tvrzením souhlasím“ a extrém č. 2 představuje hodnotu „vůbec s tímto tvrzením nesouhlasím“. Úkolem všech studentů i učitele je zaujmout polohu mezi oběma extrémy, která pokud možno co nejpřesněji odpovídá jejich názoru. Mají využít celý prostor mezi oběma extrémy, na prostředku stojí ti, kteří jsou i názorově mezi. Účastníci se neporovnávají jen absolutně, tj. mezi oběma extrémy, ale i relativně, tj. mezi sebou, a to zejména, pokud se více znají. Platí-li tedy někdo ve skupině za zastávce práv zaměstnanců, zřejmě mírní zastávce práv zaměstnanců i jejich odpůrci budou zaujímat svoji pozici i s ohledem na to, kde stojí on.

Je vhodné začít s otázkami jednoduššími (např. „Kdo studuje na této škole rád?“, „Kdo by rád vystudoval VŠ“ atd.) a teprve pak se dostat k otázkám náročnějším. Je dobré také oznámit, že pokud by někdo opravdu nevěděl, jak odpovědět (nebo odpovědět nechtěl), jednoduše se na jednu otázku postaví mimo prostor, ve kterém se hraje. Je taktéž na místě být opatrný při otázkách, které mohou být příliš osobní (např. „Kdo se již někdy stal obětí trestného činu?“), aby se aktivita nezvrtila. Otázky v první řadě klade učitel (ten jimi také sleduje téma hodiny), ale je dobré dát prostor i studentům.²⁵ Učitel pomocí této aktivity zmapuje názory svých studentů a může velmi snadno celou aktivitu převést do diskuse (např. tím, že se studentů bude ptát na zdůvodnění toho, proč stojí tam, kde stojí). Může to pro něj být vstupní informace o tom, co vlastně jeho studenti o tématu vědí, aby tomu mohl přizpůsobit další výklad/průběh hodiny. Tato aktivita může vhodným způsobem otevřít diskusi i mezi samotnými studenty. Je dobré, když studenti i učitel občas odůvodní některý ze svých názorů. Učitel také může poté, co několik studentů vysvětlí svůj postoj, vyzvat studenty, aby se přesunuli, pokud se jejich názor mírně proměnil.

Proč aktivitu použít?

- V této aktivitě vyjadřují své názory všichni studenti současně. Navíc se porovnávají navzájem a sledují, jak jejich názory odpovídají ostatním spolužákům.
- Učitel rychle získá přehled o názorech a znalostech studentů, ať už na začátku nebo na konci hodiny (může také sledovat, nakolik se během hodiny postoje studentů proměnily). Aktivita výborně otevírá diskusi, protože je dobře vidět, kdo zastává jaký názor. Učiteli proto stačí jen vyzvat několik studentů, aby svůj názor podepřeli argumenty.

²⁵ Tato aktivita je převzata od psychologa Eduarda Bakaláře, z jeho publikace Psychohry.

- Aktivitu lze uplatnit pro prakticky jakékoli téma.

Na co si dát pozor?

- Je třeba vytvořit prostor, ve kterém se studenti budou moci volně pohybovat, a nebude hrozit, že se zraní. Zpravidla bude třeba přemístit lavice, což může vytvořit značný hluk. Požádejte studenty, aby přípravu prostoru provedli v tichosti nebo o přestávce před hodinou.
- Začněte raději jednoduššími neproblematickými výroky (např. *Právní úprava pracovněprávních vztahů je nezbytná*) a přiměřeně zvyšujte jejich náročnost (např. *Právo zaměstnavatele dát výpověď zaměstnanci by mělo být rozšířeno, aby se pracovní trh stal flexibilnějším*).
- Vyvarujte se osobních tvrzení, které mohou být pro studenty nepříjemné (např. *Mám bezprostřední zkušenost se sexuálními harašením na pracovišti*).

3.5.6 Křížovka, osmisměrka

Velikost skupiny: libovolná

Časová náročnost: 5-10 minut

Fáze hodiny: opakování na úvod nebo závěr hodiny

Pomůcky: papíry s křížovkou či osmisměrkou

Čas na přípravu: křížovka 30-45 minut, osmisměrka 10 minut

Obecný popis: Učitel vybere důležité pojmy z probrané látky, případně je vymyslí ve spolupráci se studenty prostřednictvím brainstormingu. Z těchto slov vypracuje na příští hodinu křížovku s tajenkou (nápovědy může tvořit pomocí stručné definice pojmů, nadřazené kategorie pro hledané slovo, synonyma či antonyma, příkladu apod.). Křížovku mohou studenti vypracovávat individuálně či ve dvojici, ve škole nebo doma.

Vyhotovení osmisměrky je snadnější. Dokonce existují programy, s jejichž pomocí ji vytvoříte během několika minut (např.: <http://www.puzzle-maker.com>). Pokud studenti pojmy obsažené v osmisměrce ještě neznají nebo jsou obtížné, můžete pro ně zpracovat nápovědu – vedle osmisměrky vypíšete slova, která mají hledat. Písmena, která v osmisměrce po nalezení všech slov zůstanou, tvoří tajenku.

Nejrychlejší či všichni úspěšní řešitelé mohou být oceněni. Při kontrole správného řešení může učitel jednotlivé termíny dále okomentovat, případně po studentech požadovat, aby je sami vysvětlili.

Proč aktivitu použít?

- Opakování formou křížovky či osmisměrky bude studenty určitě motivovat.

Na co si dát pozor?

- Příprava křížovky je poměrně náročná.
- Není snadné určit adekvátní obtížnost pojmů.

Ukázka osmisměrky, která seznámí studenty s prameny práva v České republice (zhotovila ji Michaela Hermanová)

P	Z	Á	K	O	N	R	A	É	ústava
M	Í	A	V	A	T	S	Ú	N	lzps
Í	N	E	N	A	L	Y	P	N	ústavní
N	D	R	Á	V	Z	V	V	O	zákon
E	O	N	A	U	P	Y	V	K	mezinárodní
Ř	R	A	Č	O	S	H	Ú	Á	smlouva
T	Á	Ř	N	L	E	L	S	Z	zákon
A	N	Í	O	M	S	Á	T	K	zákonné
P	I	Z	K	S	É	Š	A	R	opatření
O	Z	E	Á	E	P	K	V	U	vyhláška
B	E	N	Z	L	I	A	N	C	nařízení
E	M	Í					Í		

Tajenka: Prameny práva v ČR²⁶

3.5.7 Kufř

Velikost skupiny: do 30 studentů, 2 až 6 skupin (podle počtu studentů)

Časová náročnost: 10-15 minut

Fáze hodiny: na začátku jako opakování z minulé hodiny; na závěr hodiny za účelem zjištění toho, co si studenti z hodiny zapamatovali

Pomůcky: lístky se slovy nebo tabule

Čas na přípravu: 20-30 minut

Obecný popis: Tato soutěžní hra, při které se soutěžící snaží uhodnout různá slova, je převzata ze stejnojmenného televizního pořadu.²⁷ Třída se rozdělí do skupin po třech až šesti studentech. Každá skupina si zvolí jednoho člena, jehož úkolem bude přijít na soutěžní slova. Zbylá část skupiny mu napovídá, nesmí však použít slova, která mají stejný kořen jako hádané slovo. Učitel ukazuje lístky s pojmy nebo je píše na tabuli tak, aby je hádající člen skupiny neviděl. Vítězem se stává skupina, která během daného časového limitu uhodne nejvíce slov.

Proč aktivitu použít?

- Hra podporuje zájem studentů tím, že je nechává soutěžit.
- Studenti si opakují látku zábavnou formou.

Na co si dát pozor?

- Je třeba rozhodnout, zda bude soutěžit vždy jen jedna skupina a ostatní ji budou sledovat (pak ale zůstávají víceméně pasivní), nebo zda bude soutěžit několik skupin paralelně. V takovém případě všechny skupiny hádají pojem najednou a bod získá ten tým, jehož hádající člen vykřikl slovo jako první.
- Může se stát, že se do vysvětlování pojmů budou aktivně zapojovat pouze někteří jedinci (zpravidla ti nejschopnější). Můžete stanovit, že každý pojem musí vysvětlovat někdo jiný.

²⁶ Jednotlivá slova z dvouslovných názvů jsou v osmisměrce zvlášť.

²⁷ Více o pořadu například: <http://www.csfd.cz/film/250792-kufri/>.

- Může se stát, že učitel neodhadne obtížnost hádaných pojmů. Proto je dobré je vymýšlet na předchozí hodině s pomocí studentů.

3.5.8 *Poznejte téma hodiny*

Velikost skupiny: libovolná

Časová náročnost: 5 minut

Fáze hodiny: úvod

Pomůcky: papíry s vytištěnými obrázky do dvojic nebo obrázky promítané na plátno

Čas na přípravu: 10 minut

Obecný popis: V případě, že studentům neprozradíte dopředu podrobný plán hodin, můžete je v úvodu hodiny vybídnout k tomu, aby hlavní nebo i dílčí téma hodiny objevili sami. Do dvojic rozdáte papíry s vytištěnými obrázky (resp. jedním obrázkem), které souvisí s probíranou látkou. Například při zahajovací hodině trestního práva použijete obrázky, které znázorňují jednotlivé fáze trestního řízení – vyšetřování, řízení před soudem, výkon trestu. Studenti dostanou 2 až 3 minuty na rozmyšlenou a poté dobrovolníci prezentují své názory na to, jaké bude téma dnešní hodiny. Pokud máte možnost promítat obrázky na plátno, postupujte od těch složitějších k jednodušším. Ptejte se studentů také na odůvodnění toho, proč si myslí, že se hodina bude věnovat právě tomu, co navrhuje.

Proč aktivitu použít?

- Účelem aktivity je podnítit zájem studentů o látku, kterou budou zanedlouho probírat.
- Jedná se o jednoduchou a časově nenáročnou aktivitu.

Na co si dát pozor?

- Studenti mohou vymýšlet vtipné návrhy a nesnažit se téma hodiny objevit.
- Není jednoduché vybrat vhodné obrázky, aby studenti na jedné straně neodhalili téma příliš brzy a na stranu druhou téma vůbec rozpoznali.

3.5.9 *Opakované hlasování*

Velikost skupiny: libovolná

Časová náročnost: 5-20 minut podle toho, do jaké míry se diskutuje o postojích studentů

Fáze hodiny: prolíná se celým průběhem hodiny

Pomůcky: tabule nebo plátno na zapisování výsledků hlasování

Čas na přípravu: 15 minut

Obecný popis: V úvodu hodiny učitel položí studentům jednu nebo více otázek vztahujících se k probíranému tématu. Studentům předloží možné odpovědi, ze kterých si každý zvolí jednu. Při výuce o Evropské unii si můžete připravit například tyto otázky a odpovědi:

Jakým směrem by se měl ubírat proces integrace EU v budoucnosti?

Odpovědi:

- 1) *Integrace by se měla nadále prohlubovat a rozšiřovat.*
- 2) *Proces by se měl vrátit zpět pouze k ekonomické integraci.*
- 3) *Integrace by se měla zastavit na současném stavu.*

Učitel přečte otázku a nabízené odpovědi. Studenti zvednutím ruky hlasují pro jednu z nabídnutých možností. Po sečtení odpovědí se výsledky hlasování zapíše na tabuli. Vybrané studenty učitel požádá, aby zdůvodnili, proč si zvolili zrovna takovou odpověď. Dále učitel pokračuje v hodině výkladem nebo jinými aktivitami. Po nějaké době opakuje učitel během hodiny stejné

hlasování ještě jednou nebo dvakrát a pozoruje, zda studenti pod vlivem nových informací změnili své názory nebo zachovávají ty původní. Výsledky hlasování vždy učitel zaznamená na tabuli, aby byl vidět případný názorový posun. Postupně se může učitel dotazovat na zdůvodnění odpovědí především těch studentů, kteří své stanovisko změnili. Celá aktivita může přejít v diskusi o tématu, na které se anketní otázka zaměřuje.

Proč aktivitu použít?

- Položení otázky v úvodu hodiny studenty navnadí na výuku. Její opakování pomáhá udržet pozornost studentů.
- Jednoduchá a časově nenáročná aktivita, která upoutá pozornost studentů během výkladu.
- Opakované hlasování umožňuje zjistit, zda a jak ovlivňuje výuka názory studentů.

Na co si dát pozor?

- Někteří studenti se zdrží hlasování (což je možné zakázat). Je dobré zeptat se jich na důvod, protože to nemusí být z neochoty se zapojit, ale protože mají na celou problematiku ještě jiný názor.
- Při veřejném hlasování se studenti navzájem ovlivňují, což může zkreslit jejich skutečné postoje a zejména pak zmenšit jejich ochotu přiznat, že se jejich názor během hodiny proměnil. Mohou proto hlasovat tak, že před hlasováním zavrou oči a jen učitel uvidí jejich odpovědi.

3.5.10 Pexeso

Velikost skupiny: libovolná

Časová náročnost: 10-15 minut

Fáze hodiny: na začátku jako opakování z minulé hodiny; na konci jako ověření toho, co si studenti zapamatovali

Pomůcky: papírové kartičky na pexeso

Čas na přípravu: 30-60 minut

Obecný popis: Učitel vyrobí papírové kartičky, na které napíše pojmy, názvy, jména apod. týkající se vyučované látky. Počet těchto kartiček odpovídá polovině celkového počtu studentů ve třídě. Na další kartičky učitel napíše stručné definice pojmů nebo jejich příklady anebo jiná další napojení na tyto pojmy. Ke každé kartičce z první skupiny tedy patří jedna kartička z druhé skupiny. Učitel smíchá všechny karty dohromady a každému studentovi rozdá jednu. Vysvětlí studentům, že někteří drží v ruce pojem a někteří jeho definici či příklad. Poté vyzve všechny studenty, aby ke své kartičce vyhledali jinou, která bude s tou jejich korespondovat. Studenti tak vytvoří dvojice a sednou si k sobě. Obsah karet prozatím nikomu dalšímu neprozrazují. Kontrolu odpovídajících dvojic lze totiž provést tak, že jednotlivé dvojice prozkouší své kolegy. Jeden z dvojice přečte nahlas definici nebo příklad pojmu a ostatní studenti se snaží na tento pojem přijít.

Proč aktivitu použít?

- Jedná se o jednoduchou a zábavnou opakovací aktivitu.
- Při kontrole správných výsledků mohou studenti zkusit své spolužáky.

Na co si dát pozor?

- Domácí příprava učitele může být časově náročná.
- Hledání dvojic může ve třídě způsobit větší hluk.

3.5.11 Jabelka to vysvětlí lépe

Velikost skupiny: libovolná

Časová náročnost: 10-20 minut

Fáze hodiny: úvod

Pomůcky: písnička a přehrávač, pracovní listy

Čas na přípravu: 45 min

Obecný popis:

I když jsme tradičně zvyklí nacházet právo v knihách a komentářích a podle nich ho také vyučovat, existuje celá řada zdrojů, které nám mohou značně ušetřit práci a se kterými budou i studenti pracovat o poznání raději. Jedním z nich jsou písničky, konkrétně např. písničky „zpívajícího právníka“ JUDr. Ivo Jabelky, v současnosti vcelku jednoduše dostupné i na serveru YouTube. Ne všechny pochopitelně vykládají právní materií natolik použitelným způsobem, aby je stačilo bez většího úvodu v hodinách jednoduše jen pustit a poté okomentovat. Písnička s názvem *Poučení pro* účastníky vstupující do jednací síně ovšem taková je – JUDr. Jabelka v ní de facto slovo od slova přezpívá poučení, které bývá vyvěšeno na vstupech do soudních místností. Během pěti minut a dobře zapamatovatelným způsobem.

Písničku lze jednoduše pustit nebo nejprve studentům položit několik otázek, případně přichystat jednoduchý pracovní list, do kterého budou např. doplňovat chybějící slova, psát definice, charakterizovat to, co slyšeli. Určitě je to bude bavit daleko víc, než kdyby vyplňovali jen „suchý“ text zákona. Je možné z ní například vynechat všechna označení stran s tím, že to bude úkol pro studenty. Také můžete studenty vyzvat, aby vymysleli název písničky nebo vypsali co nejvíce pravidel obsažených v jejím textu.

Proč aktivitu použít?

- Poslech písničky představuje vhodný způsob uvedení nového tématu.
- Použití neobvyklých zdrojů zpestřuje výuku práva, a proto s nimi studenti rádi pracují.
- Zhudebněné texty se zpravidla dobře pamatují.

Na co si dát pozor?

- Nemusí být jednoduché najít vhodnou písničku, nějaký čas spotřebuje také příprava pracovního listu.
- Je nutné zajistit přehrávač, který umožní dobrý poslech.

3.5.12 Reklama

Velikost skupiny: do 30 studentů, skupiny po 4 až 6 studentech, max. 5 skupin

Časová náročnost: 20 minut

Fáze hodiny: na začátku hodiny jako opakování látky z minulé hodiny anebo jako uvedení nového tématu a zjištění znalostí a postojů studentů; na závěr hodiny jako opakování probrané látky

Pomůcky: vhodný prostor ve třídě; při natáčení videí – kamera a technika umožňující promítání ve třídě

Čas na přípravu: 10 minut

Obecný popis: Učitel rozdělí studenty do čtyřčlenných až šestičlenných týmů. Poté týmy vyzve, aby vymyslely reklamu, která bude trvat 30 až 60 vteřin. Učitel určí týmům, co má jejich reklama propagovat, případně je nechá vybrat z určitých možností. Například při hodině, kdy se probírají politické ideologie, bude první tým propagovat konzervatismus, druhý liberalismus, třetí socialismus, čtvrtý komunismus, pátý anarchismus. Jednotlivé týmy tedy obecně zastupují vybraný systém, hodnoty či názory, které prostřednictvím reklamy obhajují jako ty nejlepší. Je ovšem možná

varianta, že se všechny skupiny „snaží prodat“ totožnou věc či směr. Než týmy začnou pracovat, doplní učitel zadání o další pravidla, která považuje za důležité – např. reklama musí mít klíčový slogan, je dovolena srovnávací reklama, v reklamě musí účinkovat všichni členové týmu atd. Při nedostatku času mohou studenti jen vymyslet scénář reklamy, tj. představit její stěžejní body. Daleko lepší je ovšem nechat studenty reklamu přehrát jako krátkou scénku. Ocenění si jistě zaslouží všechny povedené reklamy. Zvláštní pochvalu pak může obdržet skupina, která byla na základě hlasování ostatních studentů vyhodnocena jako nejlepší. Pakliže by se učitel i studenti shodli na tom, že chtějí vyrobit propracovanější reklamy, může být tato aktivita zadána jako domácí úkol, kdy studenti předvedou scénku nebo pustí natočené video na začátku další hodiny.

Proč aktivitu použít?

- Jedná se o velmi zábavný a tvůrčí způsob procvičování znalostí.
- Studenti si vyzkouší kreativní práci v kolektivu. Učí se spolupracovat ve skupině.

Na co si dát pozor?

- Aktivita vyžaduje větší časový prostor, zejm. při natáčení videí (lze ji ovšem zadat za domácí úkol).
- Někteří studenti se nemusí do práce v kolektivu aktivně zapojit.

3.5.13 Riskuj

Velikost skupiny: do 30 studentů, 3 až 6 týmů po 3 až 6 členech

Časová náročnost: 10-25 minut (dle počtu studentů)

Fáze hodiny: na závěr hodiny jako opakování probraného tématu

Pomůcky: připravené otázky, plán kvízu

Čas na přípravu: 45-60 minut

Obecný popis: Tato aktivita vychází z televizní kvízové soutěže *Riskuj*. Jejím cílem je opakování probrané látky. Učitel přichystá čtyři až šest skupin otázek (např. otázky z ústavního práva, občanského práva, rodinného práva, obchodního práva a trestního práva), z nichž každá bude obsahovat minimálně čtyři soutěžní otázky, které budou ohodnoceny různými body podle obtížnosti (1 bod, 2 body, 3 body, 4 body). Je možné, aby otázky pro své soupeře připravili sami studenti, ale učitel by je měl alespoň zkontrolovat a případně upravit. Poté učitel rozdělí otázky do příslušných kategorií a hrací plán nakreslí na tabuli nebo promítne na plátno.

Studenti se rozdělí do soutěžních týmů se 3 až 6 členy. Je dobré sestavit vyrovnané týmy, aby soutěž byla napínavá a aby se žádný tým necítil předem poražený. Vybírat otázky je možné více způsoby. Jednou možností je, že úplně první otázku vybere náhodně určený tým a možnost odpovědět na ni získá ten tým, jehož členové se přihlásí jako první. Pokud bude jejich odpověď správná, pokračuje tento tým ve výběru otázek. Je-li odpověď prvně přihlášeného týmu špatná, dostanou možnost odpovědět ostatní týmy. Nevýhodou tohoto postupu je, že se do soutěže nejvíce zapojují nejrychlejší týmy. Tomu lze předcházet tím, že za špatné odpovědi obdrží týmy záporné body. Druhým způsobem může být pravidelné střídání jednotlivých týmů bez ohledu na rychlost a správnost odpovědí. Každého studenta lze navíc zapojit tím, že přednostně musí odpovědět na vybranou otázku jeden předem určený člen týmu a až pokud odpověď nezná, může se poradit s týmovými kolegy, přičemž přijde-li na správnou odpověď sám, získá pro tým dvojnásobný počet bodů.

Učitel v kvízovém plánu odškrtnává již položené otázky a zapisuje průběžné skóre týmů. Vítězem se pochopitelně stává ten tým, který nasbíral nejvíce bodů. V případě, že některé otázky činily studentům potíže, může se k nim učitel po skončení soutěže vrátit.

Proč aktivitu použít?

- Studenti si zábavnou formou zopakují probrané učivo.
- Soutěž zvyšuje motivaci studentů.
- Učitel během aktivity zjistí, co se studenti v minulých hodinách naučili a co jim naopak ještě není jasné.

Na co si dát pozor?

- Není snadné určit, které otázky jsou obtížnější a které jednodušší. Studenti se mohou domnívat, že vaše bodové ohodnocení neodpovídá náročnosti některých otázek.
- Při zodpovídání otázek se nemusí dostat na všechny studenty.
- Vytvoření vhodných otázek vyžaduje čas.

3.5.14 Seřadte, přiřadte

Velikost skupiny: libovolná

Časová náročnost: 5-10 minut

Fáze hodiny: v úvodu jako průzkum studentských znalostí a zahřívací aktivita; na závěr jako zábavné opakování probrané látky

Pomůcky: papírové kartičky do každého týmu

Čas na přípravu: 20-45 minut

Obecný popis: Studenti vytvoří týmy po dvou až čtyřech studentech. Každý tým dostane předem připravené kartičky, které studenti budou spojovat do dvojic nebo které seřadí podle určité logické posloupnosti. Kartičky mohou obsahovat například názvy trestných činů a sazby odnětí svobody hrozící za jejich spáchání. Jednotlivé týmy se v tomto případě pokusí přiřadit k sobě trestné činy a odpovídající trestní sazby odnětí svobody. Úkolem také může být seřadit kartičky podle různých kritérií (chronologicky; tak, aby dávaly smysluplný příběh...). Kartičky mohou např. obsahovat hlavní mezníky evropské integrace a studenti dostanou za úkol, aby je seřadili podle toho, jak se udály. Učitel může studentům úkol ztížit tím, že mezi kartičky začlení i pojmy, které netvoří dvojici s žádnou jinou kartičkou.

Proč aktivitu použít?

- Soutěž zvyšuje motivaci studentů.
- Lze využít jako svižné opakování, které nezabere mnoho času.

Na co si dát pozor?

- Aktivita zvýší ve třídě hladinu hluku.
- Ocenění zpravidla získává jen první tým. Nezapomeňte ocenit i další studenty.

3.5.15 Simulace legislativního procesu

Velikost skupiny: 20-40 studentů

Časová náročnost: 30-45 minut

Fáze hodiny: hlavní část hodiny

Pomůcky: plátno nebo alespoň tabule, papír, psací potřeby

Čas na přípravu: 45 minut

Obecný popis: Studenti v rámci této aktivity představují jednotlivé aktéry, kteří se podílí na legislativním procesu (členy vlády, poslance, senátory, prezidenta). Aktivitě by měl předcházet výklad o způsobu tvorby zákonů v ČR (lze využít např. přehledné schéma z www.volny.cz/jiri).

payne/Legproc.htm, které studentům posléze poslouží jako orientační plán při simulaci legislativního procesu).

Učitel (sám či ve spolupráci se studenty) stanoví, co bude navrhovaný zákon upravovat – např. kouření tabákových výrobků na veřejně přístupných místech, placení poplatků za studium na VŠ nebo zvýšení poplatku za návštěvu lékaře ze současných 30 Kč na 50 Kč. Bude se jednat o vládní návrh, což je nejběžnější způsob uplatnění zákonodárné iniciativy. Poté učitel určí studentům jejich role a úkoly. Přítomné studenty rozdělí na poslance a senátory v poměru zhruba 2:1 (tj. z 30 přítomných studentů bude 20 poslanců a 10 senátorů). Započítají se i chybějící studenti jako nepřítomní poslanci, neboť budou mít význam při hlasování, které vyžaduje ke schválení absolutní většinu (např. hlasování o návrhu zákona vráceném do poslanecké sněmovny prezidentským vetem). Třída o 35 studentech, z nichž 5 na hodině chybí, tedy může vytvořit dolní komoru s 20 přítomnými a 5 nepřítomnými poslanci a horní komoru s 10 senátory (všichni přítomni). Dále učitel mezi studenty vybere 5 poslanců, kteří budou navíc zastávat funkci člena vlády. Těchto 5 členů vlády bude vymýšlet znění zákona. Ještě zbývá zvolit asi 5 poslanců, kteří vytvoří příslušný výbor poslanecké sněmovny, který připraví po prvním čtení návrhu stanovisko k tomuto zákonu. Učitel se ujme role prezidenta, protože hlava státu zasahuje do zákonodárného procesu až v jeho poslední fázi, a tudíž student v této pozici by se do aktivity příliš nezapojil.

Prvním úkolem studentů bude sepsat stručné a jednoduché znění zákona (max. o 3 až 5 paragrafech) včetně krátké důvodové zprávy (cca 5 vět). Studentům – poslancům bude předložen návrh, jenž vypracují studenti, kteří byli vybráni jako členové vlády. Ostatní studenti, rozdělení do skupin po 4 až 5 poslancích (resp. senátorech) však také mohou na znění zákona pracovat nebo o něm alespoň diskutovat, aby byli připraveni na jednání schůze.

Návrh zákona by mohl vypadat například takto:

§ 1

Kouření na veřejně přístupných místech se zakazuje.

§ 2

Veřejně přístupným místem se pro účely tohoto zákona rozumí zejména:

- a) prostory přístupné každému bez omezení, které slouží k obecnému užívání, a to bez ohledu na to, kdo je vlastníkem těchto prostorů;
- b) restaurační zařízení;
- c) pracoviště;
- d) vozidla veřejné dopravy.

§ 3

V případě, že provozovatel restauračního zařízení nebo zaměstnavatel zajistí oddělení kuřáckého prostoru od nekuřáckého, je v tomto kuřáckém prostoru kouření tabákových výrobků povoleno.

§ 4

Kdo zákaz uvedený v § 1 poruší, dopustí se přestupku, za který lze uložit pokutu až do výše 50.000 Kč.

§ 5

Zákon nabývá účinnosti dnem 1. 1. 2014.

Důvodová zpráva:

Kouření tabákových výrobků způsobuje smrt a vážná onemocnění. Bylo prokázáno, že stejné negativní účinky má i vdechování tabákového kouře z okolního prostředí – tzv. pasivní kouření. Sociologické výzkumy ukázaly, že většina občanů ČR podporuje zavedení nekuřáckých restaurací a pracovišť. Jedi-

ným vhodným způsobem řešení problému pasivního kouření je přijetí zákona, který kouření tabákových výrobků na veřejných místech omezí. Přijetí tohoto zákona pozitivně ovlivní zdraví občanů ČR. Navržený zákon je v souladu s legislativou EU, nebude mít negativní ekologické dopady a neovlivní negativním způsobem generovou nerovnost.

Uvedený příklad vládního návrhu zákona ukazuje, jak může návrh vypadat, může se ovšem jednat i o daleko stručnější návrh. Smyslem není vytvořit precizní legislativní úpravu, ale zažít legislativní proces. Učitel proto také studentům se zpracováním návrhu zákona pomáhá, přičemž se věnuje především skupině reprezentující vládu, ovšem snaží se radit a diskutovat i s ostatními skupinami poslanců a senátorů.

Jakmile vláda navrhované znění zákona vypracuje, studenti dle pokynů učitele pokračují v jednotlivých fázích legislativního procesu. Ke snadnější orientaci jim poslouží již zmiňované schéma. Ideální by bylo, kdyby učitel společně se studenty, kteří jsou členy vlády, sepsal návrh zákona na počítači a promítl jeho znění na zeď, aby všichni studenti viděli znění návrhu zákona před sebou. Ostatně i ve skutečnosti předseda poslanecké sněmovny musí návrh zákona po jeho předložení do sněmovny rozeslat všem poslancům a poslaneckým klubům, aby se s ním mohli seznámit. Pokud nelze text zákona promítnout, přečte jej alespoň jeden z členů vlády pomalu a srozumitelně na začátku jednání. Učitel může buď zasedání řídit sám, nebo může vybrat mezi poslanci jednoho schopného studenta, který se stane předsedou poslanecké sněmovny (resp. senátu) a bude vést jednání této komory.

Předsedající nejprve požádá navrhovatele (jednoho člena vlády), aby zákon představil, dále bude vyvolávat studenty do obecné rozpravy a zapisovat výsledky hlasování. Účelem aktivity je, aby studenti prošli všechny fáze legislativního procesu (zejm. zákonodárná iniciativa, 1. čtení, projednání zákona ve výborech s přípravou stanoviska, 2. čtení včetně pozměňovacích návrhů, konečné hlasování ve 3. čtení, hlasování v senátu včetně případných pozměňovacích návrhů, podepsání či vetování návrhu prezidentem), a proto se učitel snaží nasměrovat studenty k tomu, aby návrh zákona nezamítli třeba již v prvním čtení (např. tím, že je vede k tomu, aby do zákona vložili takové pozměňovací návrhy, aby lépe odpovídal jejich představě). Případně může učitel studenty informovat, že přijmout dané opatření představuje závazek ČR vůči EU a ČR nemá možnost než danou směrnicí EU do svého právního řádu transformovat.

Aktivita by tedy měla skončit tím, že návrh zákona se v původním nebo posléze pozměněném znění dostane přes poslaneckou sněmovnu a senát až k prezidentovi – učiteli. Ten zákon podepíše nebo jej vrátí do poslanecké sněmovny, která zákon v tomto znění (nezměněném po prezidentském vetu) přijme absolutní většinou anebo návrh zamítne. Jak již bylo uvedeno výše, do celkového počtu poslanců je třeba započítat i nepřítomné studenty, neboť ke schválení zákona vráceného prezidentským vetem je potřeba absolutní většina všech poslanců. Pokud byl návrh zákona přijat, zákon se pomyslně vyhlásí ve sbírce zákonů, čímž bude simulace legislativního procesu dovršena. Na aktivitu může navazovat diskuse.

Proč aktivitu použít?

- Možnost na chvíli představovat někoho, kdo přijímá zákon, umožní studentům lépe pochopit legislativní proces, než když na něj nahlíží jen zvenčí jako externí pozorovatelé. Pomáhá jim lépe pochopit, jak proces přijímání zákonů ovlivňuje jejich kvalitu. Osobní prožitek také studentům pomáhá si probíranou látku lépe zapamatovat.
- Tzv. simulační aktivity a hraní rolí podle předem daného scénáře lze využít i u jiných témat – např. rozhodování orgánů EU (zejm. přijímání směrnice), pracovní pohovor, zasedání obecního zastupitelstva.
- Obecně hraní rolí a simulace modelových situací umožňují studentům, aby si nanečisto a bez stresu zkusili, jak by v praxi daný problém řešili. Současně zdokonalují své komunikační a vyjednávací dovednosti.

Na co si dávat pozor?

- Studenti se do aktivity zapojují postupně, tj. po většinu času jsou jen pozorovateli. Učitel je může vést k tomu, aby pracovali na stejném úkolu (např. sepsání návrhu zákona) i přesto, že jejich výstupy nebudou v aktivitě využity. Každopádně je dobré zdůrazňovat, že i pouhé pozorování jiných studentů při hraní rolí je přínosné.
- Je důležité, aby studenti dobře porozuměli připravenému scénáři a přiděleným rolím, tj. je třeba jim poskytnout podrobné informace a čas k jejich prostudování. Hlavní fakta a body scénáře by studenti měli obdržet v písemné formě.
- Pokud poskytnete studentům volnost při dotváření scénáře, nelze dost dobře odhadnout, kam bude aktivita směřovat, a proto se na možná odchylení pro jistotu připravte dopředu a kreativitu studentů vhodně koordinujte.
- Nevýhodou je časová náročnost této aktivity. Udělejte si orientační časový harmonogram a snažte se ho držet i za cenu toho, že občas zkrátíte diskusi.

Zdroje:

PETTY, Geoffrey. *Moderní vyučování*. Praha: Portál, 2006.

SILBERMAN, Mel. *101 metod pro aktivní výcvik a vyučování: Osvědčené způsoby efektivního vyučování*. Praha: Portál, 1997.

ŽÁKOVSKÁ, Karolina, FAIX, Martin (eds.), *Modelové interaktivní způsoby výuky práva*. Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2013.